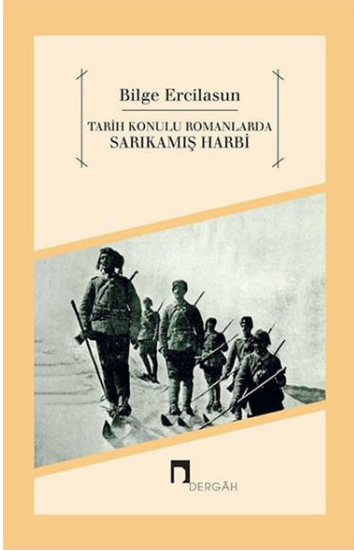

YAYIN TANITIM

Bilge ERCİLASUN, *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi*, Dergâh yayınları, İstanbul, 2016.

Ar. Gör. Hatice YILDIZ*

Tarih konulu romanlar, tarih bilimiyle edebiyatın iç içe geçtiği eserlerdir. Tarihî olayları, kişileri konu edinen romancı, bunları kurgunun sınırları içinde dönüştürerek yeni formlara sokar.

Tanzimat döneminden itibaren edebiyatımızda örnekleri görülen tarih konulu romanların sayısında son yıllarda ciddi bir artış olmuştur. Bunda yakın tarihe duyulan ilginin artmasının da payı vardır. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi Türk milletinin bir-biri ardınca sınındığı tarih sahneleri romanlarda yeniden işlenmeye başlanmıştır. Özellikle Balkan Savaşı, Sarıkamış Harekâtı gibi faciayla sonuçlanmış olay-

lar, aradan yaklaşık bir asır geçtikten sonra ancak Türk edebiyatında yer bulabilmiştir. Bu trajik hadiselerin üzerinden 90 yıl geçtikten sonra “acılar küllenmiş, yaralar kabuk bağlamış, olan bitenin sebep ve sonuçlarıyla bütün ayrıntılarıyla yeniden ele alınması ihtiyacı hâsıl olmuştur.” (Ercilasun, 2016: 8) Nihayet Türk insanı, geçmişiyle yüzleşmeye, onu tanıma-ya, anlama yoluna girmiştir.

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı sırasında büyük kayıplar verdiği Sarıkamış Cephesi de günümüzde bu çabaların yöneldiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. “Önce gerçeklerin halktan gizlenmesi, sonra da diğer felaketlerin peş peşe gelmesi yüzünden zamanında kamuoyunda yankı bulmamış yeterince tesir uyandırmamış, edebiyatta ve sanatta işlenmemiştir.” (Ercilasun 2016: 7-8)

Uzunca bir müddet tarihin derinliklerinde kalmış olan Harekât, 2000’li yılların başından itibaren hem akademisyenlerin hem de edebi-

* Gazi Üni. Edebiyat Fak. TDE Böl. haticeyildiz@gazi.edu.tr

yatçıların ilgi odağı olmaya başlamıştır. Harekât hakkında yapılan bilimsel çalışmaların yanı sıra edebiyatçılarımız da tarihî romanlarında onu konu edinmişlerdir. Bu da Sarıkamış hakkında küçümsenmeyecek bir kitaplık oluşmasını sağlamıştır.

Prof. Dr. Bilge Ercilasun'un *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi* kitabı, bu hareketliliğe dikkat çekmektedir. Kitap, Sarıkamış Harekâtı'nı konu edinen tarihî romanlar üzerine yapılmış ayrıntılı bir araştırmanın neticesinde ortaya çıkmıştır. Yazarın kendi ifadesiyle, yakın dönemde yayımlanan tarihî romanlardaki artıştan hareketle bir yazı hazırlamak için başlattığı çalışmalar, yazının hacmini fazlasıyla aşmış ve nihayet elimizdeki kitap meydana gelmiştir.

Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi kitabı, Giriş ve Sonuç kısımları hariç, iki bölümden oluşmaktadır. "Giriş" bölümü "Roman-Tarih İlişkisi"ni konu edinmektedir. Ercilasun, bu kısımda tarihi roman kuramından bahseder. Tarihî romanın 19. Yüzyılda Romantizm akımı ve bunu takip eden milliyetçilik düşüncesinin neticesinde doğduğunu dile getiren yazar, klasik ve popüler tarihî romanların millî kimliğin oluşumunda oynadığı role ve türün önemine değinir.

"Tarih Konulu Romanlar"ın bir üst başlık olarak görülebileceğini dile getiren yazar, "Tarihî Roman"ı bunun bir alt başlığı olarak ele alır. Bununla birlikte çeşitli araştırmacıların tasniflerine de yer veren Ercilasun, klasik gerçekçi, modern ve post-modern tarihî romanların gerçeklikle ilişkisini gündeme getirir. Türk edebiyatında son dönemde kaleme alınan tarihî romanları bu konu etrafında kısaca değerlendirir.

Yazar Giriş kısmında Sarıkamış Harekâtı hakkında tarihî bilgilere de yer vermiştir. Romanların temel malzemesi olan harekât hakkında geniş bir kaynakçaya dayanarak verilen bu bilgiler, oldukça aydınlatıcıdır. Bu genel bilgilerin ardından Bilge Ercilasun'un Sarıkamış Harekâtı'nı konu edinen hatıra kitaplarını da çalışmasında ele aldığı görülmektedir. Yazar, roman-hatıra ilişkisini göstermesi açısından önem arz eden bu örnekleri okuyuculara fikir vermesi için uzun tuttuğunu belirtmiştir. Yerli ve yabancı komutanların, askerlerin yayımlanmış savaş hatıraları, tarihî romanın yaşanmış hadiselerden beslendiğini ortaya koymaktadır.

Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi kitabında toplam 34 eser incelenmiştir. Bilge Ercilasun, kitabında ele aldığı romanlarla ilgili ölçütlerini "Önsöz"de şöyle açıklamaktadır:

“1. 2000’den sonra yazılan, Sarıkamış Harbi’nin konu alındığı veya Sarıkamış Harbi’ne temas eden romanlar ele alınmıştır.

2. Tarih konusunda “şahit olmamak” prensibinden hareket edilmiştir. Bunun için yazarların doğum tarihi esas alınmıştır Yani Sarıkamış’ta başlayıp yazarın doğumundan sonra devam eden olayları işleyen romanlar alınmamıştır (anı romanlar, devir romanları alınmamıştır).” (2016: 10)

Ercilasun, kitapta ilk maddenin istisnası olarak üç romanı da incelediğini belirtir. Bunlardan ilki 1978 tarihli *Kar Çiçekleri* adlı romandır. Bu eser, Sarıkamış Harbi’nin ana konu olarak işlendiği ilk roman olması bakımından önem arz ettiği için kitaba alınmıştır (2016: 10). *Saray Meydanı’nda Son Gece* (1999) romanı ise zaman aralığı çok az olduğu için yine kitapta yer bulmuştur. Bir nehir-romanın ilk kısmı olarak 1998 yılında yayımlanan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* ise serinin bütünlüğünü korumak niyetiyle çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bunun yanı sıra bir devir romanı olduğu hâlde yazar tarafından “hacimli” olduğu için kitaba eklenen bir roman daha bulunmaktadır. *Anau’lu Anadolu* adını taşıyan roman, asıl bölümlerden sonra, “Ek” başlığı altında ele alınmıştır.

Ercilasun, Sarıkamış Harbi’ne temas edilen ilk romanlardan biri olan *Üç İstanbul* (1934)’a dair de küçük bir bölüm ayırmıştır. Bu kısım, harbin romanın şahıs kadrosunda bıraktığı tesiri ve harekâtın komutanı Enver Paşa’ya yöneltilen eleştirileri göstermesi bakımından dikkate değer bir ilave olarak gözükmektedir.

Çalışmanın esasını teşkil eden iki bölümden ilki “Sarıkamış Harbi’ni Asıl Konu Olarak İşleyen Romanlar” başlığını taşır. Ercilasun bu bölümde yer alan romanları “Savaş ve Cephe Romanları”, “Aile Tarihi ile İlgili Romanlar” başlıkları altında ele almıştır. “Savaş ve Cephe Romanları”, daha çok cephede yaşananlara odaklanan eserlerin incelendiği bir bölüm olmuştur. “*Bu bölümdeki romanların ortak özelliği, yazarın, muharebenin bütününe yönelik bir bakış açısına sahip bulunması ve muharebenin gidişatını ayrıntılarıyla aksettirme isteğidir.*” (s. 91) Bu bölümdeki kitaplar basım tarihleri esas alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Söz konusu eserler sırasıyla şunlardır: *Sarıkamış Beyaz Hüzün*, *Kar Kelebekleri*, *Kutsal dağın Çıplağı*, *Emret Paşam*, *İncecikten Bir Kar Yağar*, *Sarıkamış’ta ne Var Paşam?*, *Sarı Sessizlik*, *Sürgü*, *Vatan Ah Vatan*, *Sarıkamış Kar Bozgunu*, *Sarıkamış-Kor Yüreğim Kar Altında*, *Ölüme Yürüyüş*, *Sarıkamış: Allahü Ekber Dağları*, *Beni Kara Gömdüler Anne*, *Donmuş Umutlar Sarıkamış*.

“Aile Tarihi ile İlgili Romanlar” başlığı altında incelenen romanlar ise “*biyografi etrafında*” ve “*belgesel niteliği ağır basan*” eserlerdir. Bu romanlarda da Sarıkamış Harekâtı esas teşkil etmektedir. Bununla birlikte savaşın öncesi ve sonrasıyla ele alındığı romanlar da bulunmaktadır. Yazarının veya başka ailelerin geçmişlerinin, harekâta katılan yakınlarının hikâyesinin anlatıldığı bu romanlar da basım tarihlerine göre ele alınmıştır: *Kar Çiçekleri, Sarıkamış’tan Sibiryaya Yangın, Azap Günlerinde Harput Yemen Sarıkamış, Kir, Sarıkamış 1914 90000, Beni Yaralı Bırakma, Kardan Kanatlar Sarıkamış*.

Bilge Ercilasun çalışmasının ikinci bölümünde “*Sarıkamış Harbi’ne Motif Olarak Yer Veren Romanlar*”ı konu edinmiştir. Bu bölümdeki romanlarda “*Sarıkamış Harbi, asıl vaka olarak ele alınmış değildir. Herhangi bir sebeple Sarıkamış Harekâtı’ndan bahsedilir.*” (s. 175) Burada da iki alt başlık bulunmaktadır. İlki “Mektup”tur. Bu bölümde Ercilasun, cepheden yazılan mektuplar vasıtasıyla Sarıkamış Harekâtı hakkında bilgi verilen romanları ele almıştır. Bu kısımda yer alan üç roman *Şehadetname, Enver Paşa’nın Sultanı, Şahika&Ferafe*’dir.

Sarıkamış Harekâtı’nı takip eden herhangi bir tarihte başlayan romanlar ise “*Sarıkamış Harbi Sonrası*” alt başlığında incelenmiştir. “[B]üyük bir felaketle biten Sarıkamış Harekâtı’nın olumsuz etkileri ve kötü sonuçları üzerinde” durulan bu romanlarda savaşın ardından başlayan “*işgal, Ermeni zulmü, halkın Anadolu’nun içlerine doğru göç etmesi*” anlatıldığı (s. 182) bu romanlar *Saray Meydanında Son Gece, Bir Ada Hikâyesi 1-2-3-4, Buz Yarası, Gâzi Paşa, Zor Yıllar, Sarıkamış’tan Cumhuriyet’e, Soğuk Cennetin Çocukları, Esaretten Özgürlüğe, Ruhum Kıyama Kalktı* adlarını taşır.

Bilge Ercilasun, çalışmasına dâhil ettiği romanları incelerken onları bütün bir şekilde tahlil etmediğini, “*sanatın esasını teşkil eden kurmaca konusunda*” değerlendirmedini ifade etmiştir. (2016: 11) Yazar, romanlardaki tarihî bilgi ve gerçeklik esasları üzerinde durmuş ve eserleri bu çerçevede ele almıştır. Buna göre, romanlar incelenirken ana konuları, vakaları ve ele aldığı meselelerin ne olduğu üzerinde daha çok durulmuştur. Kitabın başında harekât hakkında verilen bilgiler ve hatıralar da bu esasa uygun olarak çalışmayı kuvvetlendirmiştir.

Ayrıca yazar, romanları bir ideolojik seçmeye tabi tutmamış, her görüşten, düşünceden romancıya eserinde yer vermiştir. Kitapta “*Yazarın tezinin, tarih görüşünün olup olmadığına, kurgunun azlığına bakılmamış*”tır. (2016: 12)

Bilge Ercilasun, eserinin “Sonuç” bölümünde ise bazı alt başlıklar altında toparlayıcı bilgiler vermiştir. “Edebî Özellikler” başlığı altında söz konusu romanların olay örgülerinin sağlamlığı, yapı bakımından daha çok klasik olarak düzenlendikleri, tasvir ve rüya unsurlarının fazlaca bu eserlerde bulunduğu tespitini yapan yazar, “Sarıkamış Harbi” başlığı altında ise harekâtın romana yansıyan yönlerini (hazırlıksız olma, taktik hatalar, Rusya Türkleriyle karşılaşma vb.) dile getirir. “Diğer Savaşlar” kısmında 93 Harbi, Balkan Savaşları, Çanakkale Savaşı vs.’nin romanlarda nasıl işlendiğine değinilmiştir. “Meseleler” başlığında da romanlarda ele alınan karakterlerin eğitim seviyesi, Osmanlı’nın ekonomik geriliği, fakirlik, cephe gerisinde kalanların zor duruma düşmeleri hakkında kısa değerlendirmeler yapılmıştır.

“Hatıralar” başlığı altında Sarıkamış Harekâtı’nın iki edebî türde de ortak olarak ele alınan yönleri sıralanmıştır. Bunlar savaş, esaret, hastalıklar, Sarıkamış sonrasında Kafkas Cephesi’nde yapılanlar, teknik bilgi ve detaylar, harekât için merkezi bir konum taşıyan Erzurum’da yaşananlardır. Yazar, bu bahiste romancıların yaşanmış hadiseleri değerlendirirken aslına uygun olarak aktarmaya çalıştıklarını ayrıca belirtir: “[Roman-cılar], asıl maksatlarının, herhangi bir roman yazmak değil, bir roman kurgusu içinde tarihî gerçekleri anlatmak olduğunu gözden kaçırmamışlardır.” (2016: 273)

Ercilasun, “Bazı Düşünceler” başlığı altında da Sarıkamış romanlarının neden bu kadar geç yazıldığını sorgular. Roman türünün bizde o dönemde yeteri kadar gelişmemiş olmasının bir sebep teşkil edebileceğini belirten yazar, bunun sosyal meselelerle, savaşın yıkıcı etkisiyle açıklanabileceğini dile getirir. Bir de psikolojik sebebin olduğunu söyleyen Ercilasun, büyük felaketlerle karşılaşan insanların yaşadığı şok etkisinden bahseder. Ona göre, dönemin insanları bu trajik hadiseyi unutmak istemiş ve ancak birkaç nesil sonra, bu savaşı yaşamamış edebiyatçılar, konu hakkında yazma cesareti gösterebilmişlerdir.

Bilge Ercilasun, çalışmasında romancı, araştırmacı, ordu mensubu gibi farklı kesimlerden kimselerin kaleme aldığı eserleri incelemiştir. Bunların çoğu popüler roman tanımına uygun metinlerdir. Ercilasun, bu tarz çok okunan metinlerin zengin bir Türkçe ve sağlam bir teknikle, toplumsal ve ahlâkî değerler gözetilerek yazılması gerektiğini ifade eder. Popüler tarihî romanların da “*millî şuur sahibi, tarihini bilen ve gelecek için somut fikirler taşıyan nesillerin yetişmesinde*” (2016: 280) etkili olabileceğini dile getirerek çalışmasını sonlandırır.

Eserin sonunda da bu alana ilgi duyanlar için kıymetli bir “Bibliyografya” ve “Dizin” bulunmaktadır.

Sonuç olarak *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi* adlı çalışma, tarih ve roman ilişkisini, güncelin nabzını tutarak ortaya koymaktadır. Bilge Ercilasun’un bu eseri, Yeni Türk Edebiyatı sahası araştırmacıları için olduğu kadar tarihe merak duyan okurlar için de muhtevası ve üslubu bakımından çok değerlidir.

Türk milletinin yakın tarihiyle girdiği hesaplaşma edebiyatta da meyvesini vermeye devam edecek gibi gözükmektedir. Bu ve benzeri çalışmaların tarihimizi, edebiyatımızı değerlendirmekte bize yeni bakış açıları kazandıracağı muhakkaktır. Türk edebiyatının üretken isimlerinden Bilge Ercilasun, bu çalışmasıyla da genç araştırmacılara yol göstermektedir.